

ЕКОЛОГІЧНИЙ ЛІЗИНГ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА, НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

В.М. Боронос, канд. екон. наук, професор;
Ю.М. Шкодкіна, аспірант,
Сумський державний університет, м. Суми

У статті розглянуто розвиток поняття екологічного лізингу – лізингу у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища – в Україні та за кордоном. Визначено структурні особливості поняття «екологічний лізинг». Виділено основні напрямки його розвитку в Україні.

Ключові слова: екологічний лізинг, екологічність об'єкта лізингу, екологічна ефективність.

В статье рассматривается развитие понятия экологического лизинга – лизинга в сфере природопользования и охраны окружающей среды – в Украине и за рубежом. Определены структурные особенности понятия «экологический лизинг». Выделены основные направления развития экологического лизинга в Украине.

Ключевые слова: экологический лизинг, экологичность объекта лизинга, экологическая эффективность.

ВСТУП

Протягом останніх десятиліть людству неодноразово доводилося відчувати вплив негативних екологічних наслідків техногенного типу розвитку економіки. На сьогодні стан навколишнього природного середовища як в Україні, так і у більшості країн, є кризовим. Тому беззаперечно необхідним є забезпечення екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку, що, у свою чергу, передбачає екологізацію різних сфер діяльності людини.

Реалізація даного процесу потребує вкладення значних обсягів фінансових ресурсів, обмежена кількість яких виступає головним стримуючим фактором покращання екологічної ситуації. Одним із шляхів розв'язання зазначеної проблеми є використання механізмів інвестування і кредитування, зокрема лізингу. За допомогою використання лізингових схем у сфері природокористування можна досягти зниження екодеструктивного впливу на навколишнє середовище.

Дослідженням можливостей упровадження лізингу у природоохоронній сфері в Україні займалися Ю.В. Сосюрко, В.Я. Жуйков, А.К. Шидловський, Л.С. Золотарьова, Ю.С. Петергеря. Проте лізинг у сфері природокористування, або екологічний лізинг, залишається малодослідженим питанням як з наукової точки зору, так і з практичної. Теоретичні та методологічні засади екологічного лізингу є малорозвиненими та науково не обґрунтованими, що стримує розвиток такого виду лізингу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою цієї статті є висвітлення результатів дослідження науково-теоретичних засад екологічного лізингу. Поставлено такі завдання:

- дослідження поняття «екологічний лізинг»;
- визначення структурних елементів екологічного лізингу;
- виділення основних напрямків екологічного лізингу в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Єдиного визначення терміна «лізинг» серед науковців та практиків не існує, в різних країнах поняття лізингу трактується по-різному (табл.1) [1, 2, 3]. Це обумовлено тим, що лізинг є складною синтетичною формою

фінансово-економічних відносин. Йому притаманні окремі характеристики відносин оренди та кредиту (товарного, комерційного, банківського), разом з тим лізинг є формою інвестування. Але, яке б визначення лізингу не наводилося, структурними елементами самого поняття «лізинг» залишаються суб'єкти та об'єкти лізингу.

Таблиця 1 – Визначення поняття «лізинг» у вітчизняних та зарубіжних законодавчих та нормативних актах

Джерело/автор визначення поняття лізингу	Визначення поняття лізингу
Закон України «Про фінансовий лізинг»	Фінансовий лізинг - це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі)
Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств»	Лізингова операція – господарча операція фізичної або юридичної особи, яка передбачає надання основних фондів або землі у використання іншим юридичним або фізичним особам за орендну плату та на визначений строк
Європейська федерація національних асоціацій лізингових компаній	Лізинг – це договір про оренду заводу, промислових товарів, обладнання, нерухомості для використання їх у виробничих цілях орендаром, у той час як товари купуються орендодавцем і він зберігає за собою право власності
Світовий банк	Лізинг – це контрактні відносини між двома сторонами, які дають змогу одній стороні використовувати майно, що є власністю іншої сторони в обмін на обумовлені контрактом періодичні платежі
Закон РФ «Про лізинг»	Лізинг – вид інвестиційної діяльності з придбання майна та надання його на основі договору лізингу фізичним або юридичним особам за винагороду, на певний строк та на певних умовах, обумовлених договором, з правом викупу майна лізингоотримувачем

Суб'єктами лізингу виступають лізингодавець, виробник (постачальник), лізингоодержувач, які є прямими учасниками лізингової угоди, та посередники між ними, які беруть участь у проведенні лізингової операції опосередковано.

Об'єктом лізингу може бути майно, яке є власністю лізингодавця і дозволене бути предметом лізингової угоди відповідно до законодавства окремої країни.

У разі екологічного лізингу визначальною є екологічна складова даного поняття: лізинг буде екологічним лише тоді, коли він забезпечуватиме усунення або зменшення екодеструктивного впливу в результаті діяльності людини. Тобто, у структурі поняття «екологічний лізинг» з'являється ще один елемент – екологічність об'єкта лізингу.

Екологічний лізинг відносно нове поняття та явище для України. Уперше поняття екологічного лізингу в Україні починає використовуватися в процесі реалізації програми і проектів екологічного оздоровлення басейну Дніпра, які проводилися під керівництвом Центру

досліджень міжнародного розвитку, Канада. В рамках даної програми за результатами проекту «Розроблення та впровадження демонстраційного проекту інвестування в природоохоронні заходи (екологічний лізинг)» Всеукраїнською асоціацією лізингу «Укрлізинг» було видано наукову збірку, в якій лізинг у сфері екології визначався як такий, об'єктами якого є основні засоби, що використовуються для контролю та очищення викидів, очищення питної води та інше [4].

На законодавчому рівні термін «екологічний лізинг» не затверджено, хоча у 2001 році на розгляд Верховної Ради висувався проект Закону «Про засади екологічно сприятливої господарської діяльності», в якому під поняттям екологічного лізингу пропонувалося розуміти специфічний лізинг, об'єктом якого є обладнання, установки, машини, тобто засоби виробництва чи інше устаткування екологічного призначення [5]. Крім того, у проекті зазначалося, що держава надаватиме підтримку в проведенні лізингових операцій для вирішення проблем екологічної безпеки. Також передбачалося можливість фінансування лізингу в галузі екології за рахунок державних екологічних фондів, створених при центральних та місцевих органах державної влади, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Проте проект закону не було затверджено і, відповідно, термін «екологічний лізинг» у вітчизняному законодавстві не було зафіксовано.

За кордоном використовують декілька термінів для позначення лізингу у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища. При цьому мають на увазі екологічний лізинг автомобілів або лізинг нерухомості, зокрема комерційної. Однак єдиного визначення терміна також не існує.

У першому випадку говорять про виробництво та просування на європейський ринок паливозберігаючих автомобілів. Так, Нідерландська незалежна організація з охорони навколишнього середовища, яка співпрацює з Європейським екологічним бюро, ініціювала програму Cleaner Car Contracts, що закликає представників лізингової сфери, перш за все лізингодавців, до здійснення екологічного лізингу автомобілів. Згідно з цією програмою мобілізуються найбільші лізингові компанії Європи та власники великих автомобільних парків для просування на ринок паливозберігаючих машин. Це пов'язано з тим, що 30% європейського попиту на нові автомобілі покривається послугами саме лізингового сектору.

У другому випадку мова йде про лізинг комерційної нерухомості, здебільшого про офісні блоки (бізнес-центри), або у дослівному перекладі «лізинг зелених будівель». Необхідність спорудження останніх пояснюється значним впливом будівель на природні ресурси. В США на функціонування будівель припадає 71% загального обсягу споживання електроенергії, 39% викидів вуглекислого газу, 30% використання сировини і матеріалів, 30% відходів на звалищах та 12% від обсягу споживання питної води [6].

Такий підхід до змісту лізингу у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища за кордоном пояснюється нагальними потребами розвинених країн: забезпечення реалізації екологічної складової стійкого розвитку стосовно існуючих в окремих країнах проблем. Тоді коли для України, окрім таких проблем (забруднення атмосферного повітря, неекономне споживання електроенергії, води та інших природних ресурсів), гострою ще є проблема застарілості основних фондів країни, яка, у свою чергу, є причиною численних екологічних проблем.

На початку XXI століття зношеність основних фондів на підприємствах більшості видів економічної діяльності в Україні досягла критичного рівня, внаслідок чого екологічна ситуація в країні тільки

погіршується. Існує ряд проблем, які носять природоруйнівний характер, підвищують технологічні та екологічні ризики, стримують неможливість зростання економічних і соціальних показників розвитку країни. За офіційною статистикою, протягом останніх років зношеність основних фондів підприємств України становить від 50% до 60%. Проте багато експертів вважає, що ця цифра значно вища і становить близько 80-90% основних фондів, які морально і фізично зношені [7].

Технологічне та технічне оновлення виробництва через використання механізму екологічного лізингу може сприяти вирішенню проблем надмірного споживання природних ресурсів та утворення шкідливих викидів, скидів.

Таким чином, можна виділити такі напрямки екологічного лізингу в Україні:

- лізинг технологій та обладнання, що забезпечують економне використання природних ресурсів (води, повітря, енергії тощо);
- лізинг технологій та устаткування для контролю, очищення і утилізації екодеструктивних продуктів виробництва;
- лізинг «екологічного» рухомого майна (транспорту, сільськогосподарської техніки);
- лізинг «екологічно дружньої» нерухомості;
- лізинг обладнання, яке забезпечує виробництво екологічно чистої продукції;
- інші.

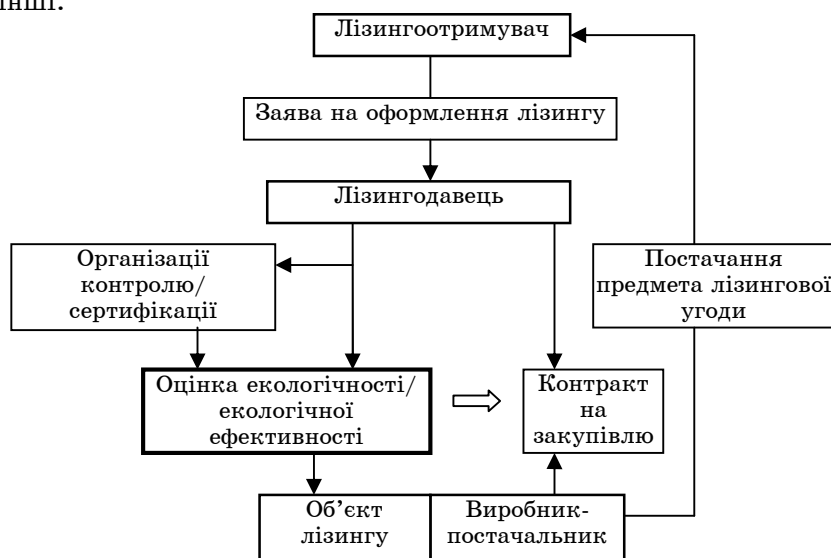

Рисунок 1 – Схема проведення операції еколізингу

Екологічна складова лізингу у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища, як уже зазначалося, є визначальною. Тому перевірка та підтвердження «екологічності» об'єкта лізингу стає необхідним етапом такого виду лізингу. Екологічність об'єкта еколізингової операції означає виконання ним щонайменше однієї з вимог:

1) пасивної екологічної ефективності - сам об'єкт є екологічно безпечним, тобто його конструкція, матеріали, з яких він вироблений, не завдають шкоди навколишньому середовищу в процесі його використання, транспортування, зберігання;

2) активної екологічної ефективності об'єкта – покращання показників використання природних ресурсів у результаті виконання об'єктом лізингу основної функції (зниження енергомісткості, матеріаломісткості виробництва, утворення шкідливих речовин).

Оцінка екологічності конкретного предмета еколізингової угоди може проводитись як лізингодавцями, так і спеціальними організаціями, асоціаціями. Наприклад, у США споруди, які було побудовано або перероблено із врахуванням екологічного фактора, за бажанням власника підлягають сертифікації.

Таким чином, загальна схема проведення еколізингової операції відрізняється від звичайного лізингу і може бути подана таким чином (рис. 1).

Крім того, при екологічному лізингу розширюється коло непрямих учасників лізингової угоди. У процесі здійснення еколізингової діяльності з'являється новий непрямий учасник – екологічні фонди, які можуть забезпечувати фінансування екологічного лізингу. Лізингодавець може отримувати фінансові ресурси на умовах кредиту від екологічного фонду або екологічні фонди можуть самі надавати еколізингові послуги, тобто виступати лізингодавцями.

ВИСНОВКИ

Таким чином, екологічний лізинг – це лізингова угода, яка перш за все спрямована на інвестування лізингодавцем фінансових ресурсів (власних чи залучених) в обладнання, технології, рухоме та нерухоме майно, які забезпечують усунення або зменшення екодеструктивного впливу діяльності людини. Визначальним фактором екологічного лізингу є екологічна ефективність об'єкта лізингу.

В Україні є ряд гострих екологічних проблем, вирішенням яких може стати використання механізму екологічного лізингу для здійснення технологічного та технічного оновлення виробництва. Передусім першочерговими напрямками еколізингу в країні є лізинг технологій та обладнання, що забезпечують економне використання природних ресурсів, та лізинг технологій та устаткування для контролю, очищення й утилізації екодеструктивних продуктів виробництва.

Подальші дослідження теоретико-методологічних засад та оцінка економічної ефективності проведення операцій екологічного лізингу дозволить розвинути його як самостійний фінансово-економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища, який може забезпечити покращання екологічної ситуації в країні. Тому дослідження та розвиток цього виду лізингу є необхідними.

SUMMARY

ENVIRONMENTAL LEASING: MEANING, STRUCTURE, DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

*V. Boronos, Y. Shkodkina,
Sumy State University, Sumy*

This article describes the development of term “environmental leasing” – leasing in the sphere of environmental protection – in Ukraine and abroad. Structure components of term “environmental leasing” have been determined. Main directions of environmental leasing development in Ukraine have been outlined.

Key words: *environmental leasing, environmental protection, leasing object.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 № 723/97-ВР.
2. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 №334/94-ВР.
3. Вишнякова І.В. Методологія вибору ефективного виду лізингової угоди промисловим підприємством. – Павлоград, 2005.
4. Перспективи розвитку екологічного лізингу в Україні / Ю.В. Сосюрко, А.К. Шидловський, В.Я. Жуйков та ін.; за ред. Сосюрка Ю.В. – К.: Аверс, 1999. – 71с.
5. Проект Закону України «Про засади екологічно сприятливої господарської діяльності» від 14.02.2001, № 7065.
6. U.S.Green Building Council, Building Impacts, Slide 4 (2007) – <http://www.usgbc.org/DisplayPage.aspx?CMSPPageID=1720>.
7. Сьомченков О.А. Оцінка ефективності інвестування в основні фонди//Економіка АПК. – 2006. – №9. – С.58-66.

Надійшла до редакції 30 квітня 2010 р.